

РОЗДІЛ 8 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ

доц. Грек В.А.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України склалася досить складна демографічна ситуація, важливою складовою якої є ріст постаріння населення. За прогнозом частка чоловіків у віці за 65 років у 2025 р. становитиме 13,4% населення України, жінок – 22,2% (у 2010 р. ці категорії населення нараховувала відповідно 11,3 та 19,4%%) [1]. В такий ситуації досить актуальним уявляється аналіз наслідків старіння населення на всіх стадіях його відтворення: формування, переміщення і використання.

На стадії формування, старіння населення, особливо при його зростаючих масштабах, насамперед призводить не тільки до суттєвого скорочення природного базису відтворювання трудового потенціалу, але і веде до старіння робочої сили, тобто до збільшення в ній частки віків старше 45 років. Негативні наслідки такого впливу для формування населення передусім характерні для регіонів, в яких особи старше працездатного віку значно перевищують середнє республіканський показник, наприклад для таких, як Чернігівська, Сумська, Полтавська області.

Постаріння населення країни гальмуватиме і її вихід з депопуляції, яка характеризується його від'ємним природним рухом. Встановлено, що найбільш висока інтенсивність депопуляції зберігається саме в областях країни із найстарішим населенням: Чернігівській, Сумській, Луганській, Донецькій обл.

На стадії використання працездатного населення позитивні наслідки його постаріння виявляються у тому, що накопичені професійні навички, вміння і великий виробничий досвід старших вікових груп розглядаються як фактор економічного й соціального зростання. Наслідки дії цього фактору очевидно найбільш притаманні для тих людей літнього віку, які мають більш високий рівень освіти і відносно «молодий» пенсійний вік. Це особливо важливо враховувати у зв'язку з тим, що нині переважна частка пенсіонерів у нас представлені саме «молодими старими» (віком від 60 до 74 років) і які мають більш фізичні потенціальні ресурси порівняно з групами («старих старих» (75-84 роки) та «дуже старих» (старших 85 років). Варто зауважити, що ступень і значення використання людей похилого віку у різних галузях і сферах суспільного виробництва визначається не тільки можливістю реалізації їх виробничого і інтелектуального потенціалу, але і тим, що незадовільний рівень пенсійного забезпечення переважної більшості пенсіонерів та низька якість їх життя спонукають пенсіонерів займатися

всіма доступними видами економічної діяльності. Звичайно, зайнятість для пенсіонерів є не лише економічною потребою. Це є і можливість підтримання свого соціального статусу, продовження активного періоду життя, виховання молоді в дусі любові та поваги до обраної професії.

В той же час, збільшення загальної чисельності осіб пенсійного віку призводить до росту економічного навантаження на працездатних. По Україні у 2009 р. воно становило 399 осіб на 1000 осіб працездатного віку, а у таких областях як Чернігівська цей показник дорівнював (503 на 1000), у Кіровоградській (453), Вінницькій (454), Полтавській (447). [2] Дослідженнями встановлено, що коли одночасно не зростає (або зростає низькими темпами) кількість платників податків неминуче настає ріст податкового тиску. Це знижує мотивацію до праці, що негативно позначається на рівні продуктивності робочої сили і призводить до послаблення ефективності її використання.

На стадії переміщення населення, особливо у формі його міграції, відбувається переважно рух молоді й осіб середнього віку у міста країни і за кордон. Внутрішня міграція змінює співвідношення між часткою осіб працездатного віку та осіб поважного віку на користь останніх, а відтак посилює рівень старіння населення, особливо в сільській місцевості зі всіма її негативними соціально-економічними наслідками. Одночасно постаріння населення призводить до скорочення масштабів міграційних процесів, а відтак позитивного їх впливу на рівень використання трудового потенціалу. Що стосується зовнішньої міграції осіб працездатного віку, то її позитивним наслідком є деяке полегшення становища на національному ринку праці, і тим самим розширення можливості участі пенсіонерів у народному господарстві. Але незначні масштаби сучасні міграції осіб похилого віку звужують його вплив на хід відтворення населення.

Адаптація суспільства до умов старіння населення даватиме можливість краще використовувати накопичений потенціал виробничого досвіду і інтелекту, меншою мірою відчувати нестачу робочої сили та «навантаження» на працездатні контингент. Вирішення цієї проблеми багато в чому залежить від здійснення суттєвого поліпшення умов праці та медичного обслуговування осіб пенсійного віку, максимального врахування їх інтересів, ширшого використання таких інструментів гнучкого ринку як часткова зайнятість, дистанційна зайнятість (у тому числі вдома), забезпечення безперервного навчання й освіти для них тощо.

Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.): у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 3. – С. 276-277.